

EUSKAL HERRIKO FRANTZES IDAZLEAK, PARISEKO ZERUAN

Orainarte, Enbata aizeak ez du Frantzi aldeko Euskal Herrian ez euririk, ez elurrik ekarri eta gure erdal uztak xuhurrak eta eiharrak dira. Olerkarien artean Pierre Espil lapurtarrak frantsesez idatzi du eta Maider d'Andurain andereak ere; frantses hizkuntza irakurzale guti da eta beren alde honen gatik bi idazle horiek Pariseko zeruan ez daukate lekurik. Joan den urtean, ordea, **Salvat Etchart**-ek, **Le Monde tel qu'il est** eman zuenean, 1967-an **Teophraste Renaudot** sari «famatua» irabazi zuen. Alageratzen nintzan euskeraz deusere emaiten ez zutenek, azkenean frantsesez zerbait egiten baitzuten; baina atzerri hontako literatura sariak demagogia itzalpean emanik direla dakigularik, duda batekin nengoan. Zori txarrez zer saltsa iretsi behar ukan dudana. Hona kozinaren sekretu ageria. Etchart-ek buru ta buztan gabeko «tableau» puzkakinak biltzen ditu, alkarri ahal bezala josten. Aspilkura, goropilo, itsusienen gordatzeko, estaltzeko «nouveau roman» delakoen Robbe-Grillet-ek hai xotilki erabili hitz metatzean entseiatzen da. Nola moldegaiztasunarekin! «salaud» «nom de dieu» frango jatorrago egiteko, gaineratuz.

Fontsaren aldetik, bederen, printza batzu balira? Betiko basa-egiak: Antilletako zuri **guztiak** urde batzu dira, multrak **oro** traidore maltzur batzu; bakarrik beltzak dira onak, naturari hurbilenak, hurranenak. Biba beltzak! beraz. Zuri batek bere burua zuritzeko emazte beltz batekin ezkondu behar du! Ederki antirazista, hola izatea, baina multrak mespretxatzen diranean, nola? Beltz batekin ezkontzen den zuriak ez ahal ditu, hurre nabarrak, multrak emango? Paradoxari Etchart-ek ez du kasurik egiten. Eta liburu osoan herri hartako jendeen nortasuna

alferretan bilatu zenezake, areta ba daukate! areta begiratu nahi dute!
Ez Antilletako problema bakarra, han sozialismua jartzea da.

Aski neretik, orain aldika haren errutetik:

«C'est un homo jeune blond sexuel neuf mais cassé à la chemise déboutonnée à la moissonneur sur un petit corps pétri des cendres de Sodome et de la graisse des super-markets». Hona arrautze hobea, kuskuarik deusere aldatu gabe: «Il L'a attachée montée sur Elle morte maintenant non c'est pas vrai les femmes les filles tout le monde le fait ça fait pas mourir depuis le départ de la première course une fille de Bois Rouge je crois non non pas moi même quand je serai grande petit frère planté devant la porte des W. C. sac à provision qui pèse, qu'il pose sur le bout des pieds à cause de la boue barre le passage des grands yeux épouvantés tellement ça pue ça cocotte terrible le pissat des fumelles sac posé sur un pied, sur l'autre, tire sur le bras il est lourd voit plus rien des fesses de tout le monde il voit des culs des jambes sus les jupes et si on donne le départ de la course de mulets?» Idaz tankera baten egiteko, errez da puntuazioa guztia kentzen da eta frantses mintzatuan idazten, baina aspaldian hobeki egin du Céline-k bere «Voyage au bout de la nuit» delakoan Etchart-ek «Voyage au bout de l'ennui» eragiten du.

Halere gorotzean ere, arto aleak edireiten, aurkitzen ahal dira. Laurehun orrialdetan: «Galba beltz gerillero gorriaren ihesaldia, haren eriotza, haren autopsia, liburuaren zati honak dira; hor Etchart bere **intellectuel de goche**, eromantismua baztertzen baitu. Nahiz Antillatarren gisa, beltzen gisa, pentsatu nahi duen Etchart-ek zuri guztien humekerietan, xinglekerietan erortzen da: nahi ala ez teknika zuriak eman bizi molea hoberena izaki, beltzek zuren gisa bizi behar lukete; ohitura izan ala ez izan, klimatak ezberdin izan arren. Nere gain Pariseko «ñabar» bati herritarren berriak eskatu dizkiot. Harentzat hirur problema nagusi badira, bata hume eta jende gehiegi herri txiki barentzat, bestea Frantzira datorren beltza «erbestetua» dagola, herrian hartu alfer ohiturak nekez galtzen dira. Azkenik beren artean oso razistak dira, larruaren belztasunaren arauera ezin ikusiak badira, eta ezkontzeko trabak, nahiz «bastarten» egiteko behaztoporik ez.

Izkiriazale batzuen gandik, nahiago genuke modetarik, ideologietarik, apur bat hurruntzen ikas dezaten, egiazko jakileak, lekukoak izateko. Gure «écrivain engagé» delakoak hain hurrun «engajatzen» dira ez baitute lehenik ongi ikusten, azkenean itsutu egiten dira. Sal-

vat-Etchart-en liburua azkenean urrentu, bururatu dut eta ahoan zer gozo, gogoan zer lano utzi daut? Iduri zaut euskaldun frantses bat edo franco-basque bat mintzatzen entzun dudala, ba dakizu, beren frantses gaistoa, sudurmintzo batekin, euskaldun bilkuretan entzunarazten duten haietarik bat? Ber molde gaiztasuna, ber populismua. Horrek ote ditu hunkitu Jury-eko bourgeois handiak? **Pour épater le bourgeois** egin lan horrek ez du nehor ohoratzen ez sari emailleak, ez idazlea, ez eta gure herria. Naski ongi saldu da. «Prix» delakoen erosteko moda dago, ez irakurtzeko bainan standian-aren seinale bezala mahain batean, liburutegi batean, etxen agerian uzteko «au courant» eta «cultivé» dela erakusteko. Etchart-ek ez du batere argitu Antilletan gertatzen dena, egilearen sakelak bete baditu ere. Frantsesek konparatzeak maite baitituzte batek erran daut Miguel Angel Asturias-ekin bardintzen ahal zela; alde batetik Etchart-ek bere buruarekin bardintzea baizik eztu merezi eta Asturias-en hoinera ezta heltzen.

Gure Europako idazleak hiritarrak dira, gutitan ditu gure egunetan, laborariak, lur langileak inspiratzen. Orainarte laborariak apez eta soldado emaille iturria zen. Gure egunetan hirietako proletariata berria emaiten dute. Laborarien arra-seekek idazten hasi dira iturria ahazturik; franco-basque delakoek ez dute sekulan beren herria alpatzen, ez maitatzen; eritasun bat dago alan ari; gure aldetik euskal ekintza «txistukerietan, fandangokerietan» erori da. **Le style c'est l'homme** dio frantsesak, gure idaz-tankerak, gure idazleek Frantzialdeko Euskal Herria Antillak baino koloniago dela ispirituan, eta lanaren aldetik gaizki-debelopatua.

D. PEILLEN